

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЛАНЦЮГА ВАРТОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Я. А. ГРАБЕК, викладач-стажист

Уманський національний університет садівництва

В статті досліджуються методичні аспекти формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки України. Стверджується, що в даному контексті можна виділити гносеологічний, нормативний та організаційний аспекти. Гносеологічний аспект представлений еволюцією теорії вартості. Його кульмінацією стала модель «витрати-випуск» Леонтьєва В. Нормативний аспект представлений загальноприйнятим підходом до визначення доданої вартості, що міститься в СНР ООН. Організаційний аспект представлений трансформацією каналів розподілу сировини сільськогосподарськими товаровиробниками та каналів її постачання на переробні підприємства.

Ключові слова: ланцюг вартості, методика, «витрати-випуск», Система національних рахунків ООН, канали розподілу, канали постачання.

Постановка проблеми. Розвиток ланцюга вартості в аграрному секторі економіки України має виключно важливе соціально-економічне значення – формування умов для продукування гранично-високого рівня доданої вартості за рахунок факторів внутрішнього виробництва. Це дозволить вирішити низку важливих економічних завдань – підвищення прибутковості аграрного бізнесу, покращення умов торгівлі, збільшення надходження виручки від агропродовольчого експорту, розширення присутності української продукції у закордонному ритейлі та зменшення залежності від мінливої кон'юнктури глобальних сировинних ринків, збільшення податкових надходжень до державного бюджету. В контексті позитивного впливу на соціальну сферу – це дозволить збільшити зайнятість за рахунок підприємств переробної промисловості, підвищити рівень імпортозаміщення на внутрішньому продовольчому ринку та покращити фактичні значення показників продовольчої безпеки і т.д.

Для виявлення резервів, згаданих вище, позитивних змін необхідно чітко розуміти методичні аспекти формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки України. Що і визначає актуальність досліджень в даному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток ланцюга вартості в аграрному секторі економіки України є відносно новим напрямом наукових досліджень. Серед вітчизняних дослідників, праці яких присвячені вивченню окремих його аспектів, можна виділити роботи: Дугінець Г. В. [1], Максименка А. О. [2], Світового О. М. [3, 4], Сегеди С. А. [5, 6], Свиноуса І. В. [7–9], Калініченко З. [10] та ін. Разом з тим, цілісний загальноновизнаний підхід до

обґрунтування методики формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки нашої країни наразі знаходиться на стадії наукового пошуку. Це обумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямі.

Методика досліджень. Методичною та теоретичною основами дослідження є економічна теорія, наукові розробки закордонних та вітчизняних вчених із проблем визначення сутності, особливостей формування і розвитку ланцюга вартості в аграрному секторі економіки тощо. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний, аналізу і синтезу, індуктивний та ін.

Результати досліджень. На нашу думку, в методиці формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки можна виділити гносеологічний, нормативний та організаційний аспекти. Гносеологічний аспект представлений еволюцією теорії вартості. Перша спроба методичного обґрунтування доданої вартості належить французькому економісту, засновнику школи фізіократів Франсуа Кене (1694–1774). У даному контексті, вчений відомий своєю працею «Економічна таблиця» (1758 р.), в якій він виклав основні ідеї французької школи класичної економічної теорії [11]. «Економічна таблиця» Франсуа Кене стала прообразом сучасної Системи національних рахунків [12].

Важливим результатом еволюції економічного вчення Кене Ф. та його послідовників (Мірабо В. М. (1715–1789), Дюпон де Немур П. (1739–1817), Тюрго А. Р. Ж. (1727–1781) та ін.) стала поява уявлення про «чистий продукт» або «додану вартість». Під нею вони розуміли надлишок продукції над витратами виробництва, який формується в сільському господарстві. Як відмічають науковці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»: «В своїй головній роботі «Економічна таблиця» Ф. Кене провів аналіз суспільного відтворення з позиції встановлення певних балансових пропорцій між натуральними (речовими) і вартісними елементами суспільного продукту. Фактично, поділивши всіх господарюючих економічних суб'єктів Франції XVIII ст. на класи..., Кене склав перший варіант схеми-таблиці міжгалузевого балансу «витрати-випуск», що є прототипом для наступних моделей економічного балансу Л. Вальраса та В. Леонтьєва» [13, с. 13].

Група науковців ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» зауважують: «За центральну проблему свого дослідження Л. Вальрас бере механізм формування ціни в умовах конкуренції... За основу він бере рідкість економічних цінностей і взаємозалежність економічних величин. Він розглядає ціну, що формується при зміні попиту та пропозиції, а потім за допомогою математичного інструментарію переносить аналіз цих змін на розподіл, виробництво і капіталізацію. Таким чином, за Л. Вальрасом, ціна є результатом системи рівнянь попиту та пропозиції» [14, с. 19–20]. В Міністерстві економіки України вказують: «Таблиці «витрати-випуск» (міжгалузевого балансу) являють собою систему взаємопов'язаних таблиць (матриць) пропозиції ресурсів та їх використання, що відображають склад витрат і формування ресурсів (пропозиції) кожного виду товарів та послуг та використання (попит) товарів та послуг у виробничому споживанні

(підприємствами для виробництва), кінцевому споживанні (домашніми господарствами, загальним державним управлінням), валовому нагромадженні (основного капіталу, зміні запасів), експорті. Ці таблиці дають розгорнуту характеристику процесів відтворення та ілюструють взаємозв'язки між виробниками і споживачами та взаємозалежність між видами економічної діяльності... В економічній теорії прообразами сучасних таблиць «витрати-випуск» були... модель загальної рівноваги Вальраса Л.» [15].

Модель «витрати-випуск», в якій остаточно сформульовано сучасний підхід до таких категорій, як «додана вартість», «проміжне споживання» і «валовий випуск», було розроблено американським економістом Валерієм Леонт'євим. Вчений створив модель міжгалузевого балансу (модель «витрати-випуск»), внаслідок чого в 1973 р. отримав Нобелівську премію з економіки [16].

Попова В. В., описуючи теоретико-методологічну роль моделі міжгалузевого балансу Леонт'єва, зокрема відмічає: «Для дослідження проблем економічного зростання і розвитку В. Леонт'єв розробив динамічний варіант таблиці «витрати-випуск»... Аналіз виконувався із застосуванням математичного апарату лінійної алгебри до дослідження зв'язків у схемі міжгалузевого балансу, який складається з 4 квадрантів:

I квадрант – це показники проміжних (матеріальних) витрат на виробництво. Цей квадрант відображає міжгалузеві потоки засобів виробництва...;

II квадрант – це показники кінцевої продукції для особистого споживання, платежі, державні закупівлі, валове нагромадження основного капіталу та чистий експорт...;

III квадрант – це показники валової доданої вартості, які відображають утворення первинних доходів, отриманих в результаті безпосередньої участі в процесі виробництва... Дані III квадранту використовують для аналізу співвідношень між заново створеною вартістю та перенесеною, між величиною необхідного та додаткового продукту у виробництві загалом та в галузевому розрізі;

IV квадрант знаходиться на перетині стовпчиків кінцевої продукції та рядків доходу і складається з показників перерозподілу валового внутрішнього продукту. Цим визначається його зміст: він відображає кінцевий розподіл і використання валового внутрішнього продукту. В результаті перерозподілу ВВП утворюються кінцеві доходи населення, підприємств та держави...» [17].

Нормативний аспект формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки базується на загальноприйнятому підході до визначення факторів, умов та правил розрахунку доданої вартості. І такий підхід міститься в Системі національних рахунків Організації Об'єднаних Націй.

Система національних рахунків (СНР) – це узгоджений на міжнародному рівні стандартний набір рекомендацій щодо складання показників економічної діяльності. СНР описує узгоджений, послідовний та інтегрований набір макроекономічних рахунків у контексті набору міжнародно-узгоджених концепцій, визначень, класифікацій і правил бухгалтерського обліку [18]. Крім

того, СНР надає огляд економічних процесів, записуючи, як виробництво розподіляється між споживачами, підприємствами, урядом та іноземними державами. Вона показує, як доходи, що виникають у виробництві, змінні податками та трансфертами, надходять до цих груп і як вони розподіляють ці потоки на споживання, заощадження та інвестиції. Отже, національні рахунки є одним із будівельних блоків макроекономічної статистики, що формує основу для економічного аналізу та формулювання політики [18].

СНР призначена для використання всіма країнами, оскільки вона була розроблена для задоволення потреб країн, які перебувають на різних етапах економічного розвитку. Вона також забезпечує основну основу для стандартів в інших галузях економічної статистики, сприяючи інтеграції цих статистичних систем для досягнення узгодженості з національними рахунками [18].

Як міжнародний стандарт системи національних рахунків, СНР була вперше опублікована в 1953 році. Її удосконалення відбувалися поетапно в 1968, 1993 та 2008 роках. Система національних рахунків у її різних випущених версіях, часто зі значними місцевими адаптаціями, була прийнята багатьма країнами. Вона продовжує розвиватися та підтримується ООН, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, Організацією економічного співробітництва і розвитку та Євростатом [19].

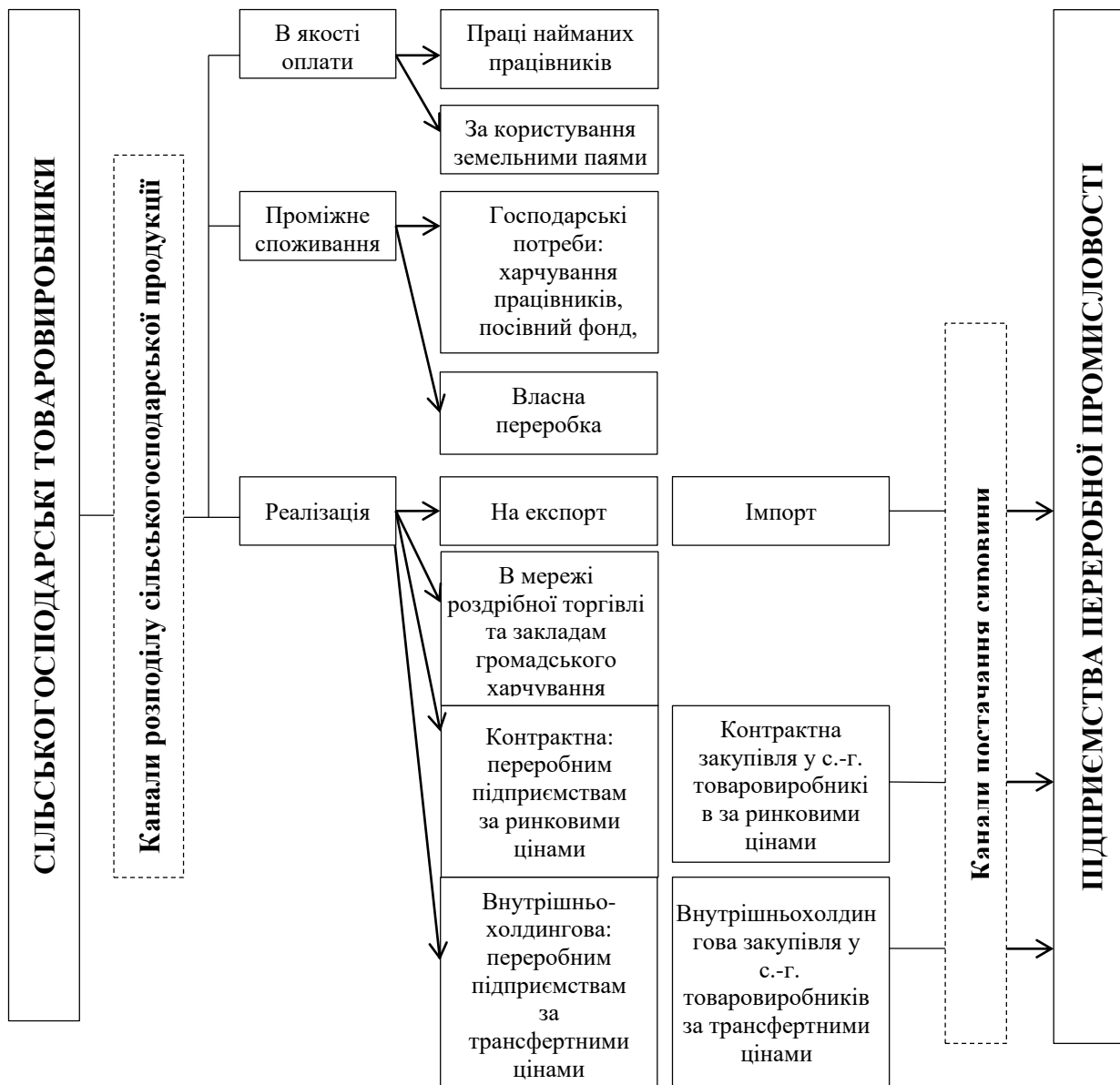
Метою СНР є забезпечення інтегрованої, повної системи рахунків, що дозволяє проводити міжнародні порівняння економічної діяльності країн. Ідея СНР полягає в тому, щоб окремі країни використовували її, як орієнтир у створенні власних національних систем бухгалтерського обліку, що сприятиме міжнародній порівнянності. Однак дотримання міжнародного стандарту є цілком добровільним і не може бути суворо примусовим. Системи, які використовують деякі країни (наприклад, Франція, США, Китай), суттєво відрізняються від СНР. Саме по собі це не є серйозною проблемою, за умови, що кожна система надає достатньо даних, які можна переробити для складання національних рахунків відповідно до стандарту СНР [19].

Стандарт СНР є міжнародним й затверджується статистичною комісією ООН. В Україні національні рахунки розробляються Державною службою статистики згідно зі стандартом СНР ООН, починаючи з 1993 р. [12].

Згідно з методологією СНР-2008, додана вартість – це внесок праці та капіталу у процес виробництва. Коли сума доданої вартості, присвоєної урядом у формі інших податків на виробництво, вираховується з доданої вартості та додається вартість субсидій, виявляється компенсація праці та капіталу. Проте капітал у формі основного капіталу має кінцеву тривалість життя. Тому певну частину доданої вартості слід розглядати як зменшення вартості основного капіталу внаслідок його використання у виробництві. Ця певна частина називається споживанням основного капіталу [20] або амортизацією.

Організаційний аспект формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки полягає у трансформації каналів розподілу сировини сільськогосподарськими товаровиробниками та каналів її постачання на переробні підприємства.

Канали постачання сільськогосподарської сировини на промислові підприємства є дзеркальним відображенням частини каналів розподілу продукції сільськогосподарських товаровиробників (рис. 1).

Рис. 1. Канали розподілу продукції сільськогосподарських товаровиробників та канали постачання сировини підприємствам переробної промисловості в аграрному секторі економіки України*

Примітка: * – власна розробка автора

На представленій схемі, найвища ефективність використання сільськогосподарської сировини, виробленої вітчизняними товаровиробниками, – це спрямування її по каналах, що продовжують розвиток внутрішнього ланцюга вартості: господарські потреби та власна переробка сільськогосподарськими товаровиробниками, реалізація переробним підприємствам за ринковими й трансфертними цінами.

Реформування аграрного сектору економіки України, насамперед земельних відносин, зумовило появу нової організаційно-правової форми бізнесу – агрохолдингів.

Під агрохолдингами зазвичай розуміють комерційно-орієнтовані групи юридично незалежних ферм і фірм, які:

- координуються центральною материнською компанією, що приймає стратегічні рішення щодо розвитку групи та її учасників;
- можуть належати інституційним або приватним інвесторам і можуть бути вертикально або горизонтально інтегрованими;
- можуть відрізнятися типом і кількістю інтегрованих етапів харчового ланцюга, ступенем юридичної та економічної самостійності дочірніх компаній, походженням капіталу і, нарешті, біржовою діяльністю [21].

Українські агрохолдинги найчастіше орієнтовані на виробництво й експорт зернових і олійних, соняшникової олії, цукру, соєвої олії, кормів, яєць і яєчних продуктів; птахівництво, експорт м'яса птиці; свинарство; скотарство; м'ясопереробку; послуги зберігання, логістики та дистрибуції [22].

Як влучно зауважують Драган О. О. і Зубченко В. В.: «Головною метою створення агрохолдингу є своєрідна відповідь аграрної економіки України вимогам ринку, спрямована на відновлення порушених міжгалузевих зв'язків сільськогосподарських і переробних підприємств, паритету цін між реалізованою сільськогосподарською продукцією та матеріально-технічними ресурсами промислового походження, завоювання нових секторів ринку і зниження витрат» [23].

Дудар Т. Г. і Галушак В. В. вказують на переваги агрохолдингів у порівнянні з іншими організаційно-правовими формами господарювання на селі:

- реальна інтеграція сільського господарства, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції і торгівлі. В агрохолдингах внаслідок формування мережевої структури між підрозділами-підприємствами виникає можливість внутрішньої реалізації продукції, спільне використання ресурсів, поглиблення переробки сільськогосподарської продукції. Такий внутрішній механізм дозволяє уникати посередників й акумулювати більшу частку прибутку в межах холдингу;
- глибока переробка сільськогосподарської сировини;
- впровадження у виробництво наукових розробок в значно ширшій мірі, ніж це може бути здійснено в дрібних та середніх підприємствах [24].

Чи не найбільшою перевагою вертикально-інтегрованих агропромислових структур холдингового типу є можливість формування внутрішньо-корпоративного ринку в межах якого діють регульовані витрати, трансфертні ціни, система внутрішньо-групового кредитування [22]. Трансфертне ціноутворення – це збут товарів або послуг взаємозалежними особами за внутрішньо-фірмовими цінами, які є відмінними від ринкових [25]. Певна річ, що трансфертні ціни нижчі, ніж ринкові.

Організаційною альтернативою формування внутрішнього ланцюга вартості в рамках вертикально-інтегрованих агрокомпаній холдингового типу є

розвиток сільськогосподарськими товаровиробниками власної переробки – за рахунок власних чи кооперативних переробних потужностей. З точки зору соціальної спрямованості аграрного виробництва – це більш продуктивна форма розвитку внутрішнього ланцюга вартості порівняно із агрохолдингами. Пояснюється це тим, що стратегія розвитку вітчизняних агрохолдингів має у своїй основі експортну орієнтацію господарської діяльності [26–28]. Крім того, агрохолдинги особливо не переймаються розвитком соціальної сфери сільських територій [29, 30]. Натомість малі та середні сільськогосподарські товаровиробники зорієнтовані на внутрішній ринок і зацікавлені у розвитку соціальної сфери села, оскільки це безпосереднє середовище їх життєзабезпечення.

Отже, ланцюг вартості в аграрному секторі економіки України – це послідовність дій, що виконують товаровиробники другої і третьої сфери агропромислового комплексу, щоб забезпечити постачання продуктів кінцевому споживачу; послідовність дій означає логічний поетапний рух технологічно-спорідненої продукції по стадіях виробництва, починаючи із випуску сільськогосподарської сировини, продовжуючи її промисловою переробкою і закінчуючи постачанням напівфабрикатів та готових продуктів кінцевим споживачам.

З організаційної точки зору, ланцюг вартості в аграрному секторі економіки функціонує у двох конкуруючих між собою формах – глобальній і внутрішній. Відмінність між ними полягає у каналах реалізації і постачання сільськогосподарської сировини. Так, матеріальною основою розвитку глобального ланцюга вартості є функціонування експортного каналу реалізації продукції сільськогосподарських виробників та імпортного каналу постачання сировини підприємствам переробної промисловості. Натомість матеріальною основою розвитку внутрішнього ланцюга вартості є реалізації продукції сільськогосподарських товаровиробників на внутрішньому ринку вітчизняним підприємствам переробної промисловості.

З точки зору забезпечення національних економічних інтересів, важливим аспектом яких є продукування суспільним виробництвом гранично високої доданої вартості, пріоритетом національної аграрної політики має бути сприяння розвитку внутрішнього ланцюга вартості.

Висновки. 1. В методиці формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки можна виділити гносеологічний, нормативний та організаційний аспекти:

– гносеологічний аспект представлений еволюцією теорії вартості. Її кульмінацією стала модель «витрати-випуск» Леонтьєва В., в якій остаточно сформульовано сучасний підхід до таких категорій, як «додана вартість», «проміжне споживання», «валовий випуск»;

– нормативний аспект формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки базується на загальноприйнятому підході до визначення факторів, умов та правил розрахунку доданої вартості, що міститься в Системі національних рахунків ООН;

– організаційний аспект формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки полягає у трансформації каналів розподілу сировини сільськогосподарськими товаровиробниками та каналів її постачання на переробні підприємства.

2. Ланцюг вартості в аграрному секторі економіки України - це послідовність дій, що виконують товаровиробники другої і третьої сфери агропромислового комплексу, щоб забезпечити постачання продукції кінцевому споживачу; послідовність дій означає логічний поетапний рух технологічно-спорідненої продукції по стадіях виробництва, починаючи із випуску сільськогосподарської сировини, продовжуючи її промисловою переробкою і закінчуючи постачанням напівфабрикатів та готової продукції кінцевим споживачам.

Література:

1. Дугінець Г. В. Глобальні ланцюги вартості : монографія. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2018. 412 с.
2. Максименко А. О. Методологічні підходи до дослідження глобальних ланцюгів вартості. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. Вип. 4 (138). С. 14–18. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-4-3>.
3. Світовий О. М. Управління виробництвом та збутом зерна і продуктів його переробки в контексті максимізації доданої вартості. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2021. № 3–4 (78–79). С. 66–80. [https://doi.org/10.33987/vsed.3-4\(78-79\).2021.66-80](https://doi.org/10.33987/vsed.3-4(78-79).2021.66-80).
4. Світовий О. М. Важливість застосування категорії «додана вартість» в управлінні підприємством. *Науково-практичний журнал «Економіка та держава»*. 2022. № 5. С. 14–18. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.5.14.
5. Сегеда С. А. Тенденції, особливості та чинники зовнішньоекономічної діяльності аграрно-продуктового виробництва в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50–1. С. 36–43. <https://doi.org/10.32843/bses.50-6>.
6. Сегеда С. А. Тенденції експорту аграрно-продовольчої продукції в Україні: фокус на ринку зернових культур. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. Вип. 56. С. 81–90. DOI: 10.24025/2306-4420.0.56.2020.201677.
7. Левандівський О., Свиноус І., Радько В., Сало І. Теоретичні підходи до визначення доданої вартості в сільськогосподарських підприємствах: фінансово-обліковий аспект. *Економічний дискурс*. 2021. Вип. 3–4. С. 38–47. <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2021-2-4>.
8. Свиноус І. В., Радько В. І., Свиноус Н. І., Присяжнюк Н. М., Гаврик О. Ю. Інформаційно-облікове забезпечення управлінням молочним скотарством сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2022. № 9–10. С. 21–28. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.9—10.21.
9. Свиноус І. В., Ібатулін М. І., Сало І. А., Радько В. І., Семисал А. В. Організаційно-економічні засади функціонування ринку молока. *Продовольчі ресурси*. 2022. Том 10. № 18. С. 276–286. <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-27>.
10. Калініченко З. Методологічні засади аналізу ланцюгів доданої вартості та участі України в міжнародній інтеграції. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 176–187. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.176.187>.

11. Франсуа Кене [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Франсуа_Кене.
12. Система національних рахунків [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Система_національних_рахунків.
13. Жук В. М., Мельничук Б. В., Остапчук С. М. та ін. Фізюократична доктрина розвитку бухгалтерського обліку: колективна монографія / за ред. В. М. Жука. К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2015. 234 с.
14. Єпіфанов А. О., Леонов С. В., Хабер Й. та ін. Вартість банківського бізнесу: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук С. В. Леонова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 295 с.
15. Міністерство економіки України. Загальна характеристика таблиць «витрати-випуск» (міжгалузевого балансу) як економіко-математичної моделі економіки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b0e5c176-f2c4-4b47-9478-ad73f5d48915&title=ZagalnaKharakteristikaTablitsvitrativipusk-mizhgaluzevogoBalansuYakEkonomiko-matematichnoiModeliEkonomiki&isSpecial=true>.
16. Леонтьєв В. В. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Леонтьєв_Василь_Васильович.
17. Попова В. В. Теоретико-методологічні засади статистичного оцінювання економічного розвитку балансовим методом В. Леонтьєва «витрати-випуск». *Прикладна статистика: проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 16. С. 3–14.
18. United Nations. The System of National Accounts (SNA). Режим доступу: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna.asp>.
19. System of National Accounts [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/System_of_National_Accounts.
20. System of National Accounts 2008. New York: European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Cooperation and Development, United Nations & World Bank, 2009. 722р. Режим доступу: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>.
21. What is an agroholding? Large Scale Agriculture. 31 грудня 2017 р. Режим доступу: <https://www.largescaleagriculture.com/home/news-details/what-is-an-agroholding/>.
22. Агрохолдинг [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Агрохолдинг>.
23. Драган О. О., Зубченко В. В. Особливості функціонування аграрних холдингових компаній в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 5. С. 44–50. DOI: 10.32702/2306-6814.2023.5.44.
24. Дудар Т. Г., Галушак В. В. Агрохолдинги у системі агропромислової інтеграції, оцінка їх потенціалу та ринкових позицій. *Інноваційна економіка*. 2011. № 2(21). С. 3–9. Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/10366/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f.pdf>.
25. Трансфертне ціноутворення [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Трансфертне_ціноутворення.
26. Дубровик А., Калінчак М. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України: чи існує вона? Режим доступу: <https://day.kyiv>.

ua/article/ekonomika/stratehiya-rozvytku-ahrarynoho-sektoru-ekonomiky-ukrayiny-chy-isnuye-vona.

27. Кирилов Ю. Є. Роль та місце агрохолдингів в подальшому розвитку аграрного сектору економіки України. *Таврійський науковий вісник*. 2014. № 87. С. 237–249. Режим доступу: https://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/87_2014/47.pdf.

28. Карасьова Н. А. Бізнес-середовище експортоорієнтованих товаровиробників аграрного сектора. *Агросвіт*. 2016. № 23. С. 15–23. Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/23_2016/4.pdf.

29. Дяченко М. І. Агрохолдинги та їх наслідки для села. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2018. Вип. 92. Ч. 2. С. 126–134. Режим доступу: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/92/Ekon/12.pdf>.

30. Нагернюк Д. В., Непочатенко О. О. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-37>.

References:

1. Duginets, G. (2018). *Global value chain*. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics. [in Ukrainian].

2. Maksymenko, A. (2019). Methodological approaches to global value chains analysis. *Economy and management of the national economy*, no. 4(138), pp. 14–18. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-4-3>. [in Ukrainian].

3. Svitovyi, O. (2021). Management of production and sale of grain and products of its processing in the context of maximizing value added. *Socio-economic research bulletin*, no. 3–4(78–79), pp. 66–80. [https://doi.org/10.33987/vsed.3-4\(78-79\).2021.66-80](https://doi.org/10.33987/vsed.3-4(78-79).2021.66-80). [in Ukrainian].

4. Svitovyi, O. (2022). importance of application of category «value added» in management enterprise. *Journal «Ekonomika ta derzhava»*, no. 5, pp. 14–18. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.5.14. [in Ukrainian].

5. Sehed, S. (2020). Trends, features and factors of foreign economic activity of agro-productive production of Ukraine. *Black sea economic studies*, no. 50–1, pp. 36–43. <https://doi.org/10.32843/bses.50-6>. [in Ukrainian].

6. Sehed, S. (2020). The agro-food export trends in Ukraine: focus on grain crop market. *Proceedings of Scientific Works of Cherkasy State Technological University. Series: Economic Sciences*, no. 56, pp. 81–90. DOI: 10.24025/2306-4420.0.56.2020.201677. [in Ukrainian].

7. Levandivskiy, O., Svinous, I., Radko, V., Salo, I. (2021). Theoretical approaches to determination of value added at agricultural enterprises: financial and accounting aspect. *The Economic Discourse*, no. 1(3–4), pp. 38–47. <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2021-2-4>. [in Ukrainian].

8. Svinous, I., Radko, V., Svinous, N., Prisyazhnyuk, N., Gavryk, O. (2022). Information and accounting support for dairy cattle management of agricultural enterprises. *Journal «Agrosvit»*, no. 9–10, pp. 21–28. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.9—10.21. [in Ukrainian].

9. Svinous, I., Ibatullin, M., Salo, I., Radko, V., Semysa, A. (2022). Organizational and economic bases of milk market functioning. *Food resources*, no. 10(18), pp. 276–286. <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-27>. [in Ukrainian].

10. Kalinichenko, Z. (2023). Methodological principles of analysis of value-added chains and Ukraine's participation in international integration. *Innovation and Sustainability*, no. 1, pp. 176–187. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.176.187>. [in Ukrainian].
11. Wikipedia. Francois Quenet. Available at https://uk.wikipedia.org/wiki/Франсуа_Кене. [in Ukrainian].
12. Wikipedia. System of National Accounts. Available at https://uk.wikipedia.org/wiki/Система_національних_рахунків. [in Ukrainian].
13. Zhuk, V., Melnychuk, B., Ostapchuk, S. et al. (2015). *Physiocratic doctrine of accounting development*. V. Zhuk (Ed.) Kyiv: National Scientific Center «Institute of Agrarian Economy». 234 p. [in Ukrainian].
14. Yepifanov, A., Lyeonov, S., Haber, J. et al. (2011). *Cost of banking business*. A. Yepifanov, S. Lyeonov (Ed.). Sumy: Ukrainian Academy of Banking. 295 p. [in Ukrainian].
15. Ministry of Economy of Ukraine. *General characteristics of «input-output» tables (intersectoral balance) as an economic-mathematical model of the economy*. Available at <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b0e5c176-f2c4-4b47-9478-ad73f5d48915&title=ZagalnaKarakteristikaTablitsvitrati-vipusk-mizhgaluzevogoBalansuYakEkonomiko-matematichnoiModeliEkonomiki&isSpecial=true>. [in Ukrainian].
16. Wikipedia. Vasyl Leontiev. Available at https://uk.wikipedia.org/wiki/Леонтьев_Василь_Васильевич. [in Ukrainian].
17. Popova, V. (2015). Theoretical and methodological principles of statistical evaluation of economic development by V. Leontiev's «input-output» balance method. *Applied statistics: problems of theory and practice*, no. 16, pp. 3–14. [in Ukrainian].
18. United Nations. The System of National Accounts (SNA). Available at <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna.asp>.
19. Wikipedia. System of National Accounts. Available at https://en.wikipedia.org/wiki/System_of_National_Accounts.
20. European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Cooperation and Development, United Nations & World Bank (2009). *System of National Accounts 2008*. New York. Available at <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>.
21. Large Scale Agriculture (2017). What is an agroholding? Available at <https://www.largescaleagriculture.com/home/news-details/what-is-an-agroholding/>.
22. Wikipedia. Agroholding. Available at <https://uk.wikipedia.org/wiki/Агрохолдинг>. [in Ukrainian].
23. Drahan, O., Zubchenko, V. (2023). Peculiarities of the functioning of agricultural holding companies in Ukraine. *Journal «Investytsiyyi: praktyka ta dosvid»*, no. 5, pp. 44–50. DOI: 10.32702/2306-6814.2023.5.44. [in Ukrainian].
24. Dudar, T., Halushchak, V. (2011). Agricultural holdings in the system of agro-industrial integration, evaluation of their potential and market positions. *Innovative economy*, no. 2, pp. 3–9. Available at <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/10366/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f.pdf>. [in Ukrainian].
25. Wikipedia. Transfer pricing. Available at https://uk.wikipedia.org/wiki/Трансфертне_ціноутворення. [in Ukrainian].
26. Dubrovyyk, A., Kalinchak, M. (2013). Development strategy of the agrarian sector of the economy of Ukraine: does it exist? Available at

<https://day.kyiv.ua/article/ekonomika/strategiya-rozvytku-aharnoho-sektoru-ekonomiky-ukrayiny-chy-isnuye-vona>. [in Ukrainian].

27. Kyrylov, Y. (2014). The role and place of agricultural holdings in the further development of the agricultural sector of the Ukrainian economy. *Taurida Scientific Herald*, no. 87, pp. 237–249. Available at https://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/87_2014/47.pdf. [in Ukrainian].

28. Karasova, N. (2016). Business environment for export-oriented producers in agriculture. *Journal «Agrosvit»*, no. 23, pp. 15–23 Available at http://www.agrosvit.info/pdf/23_2016/4.pdf. [in Ukrainian].

29. Diachenko, M. (2018). Agro holdings and their consequences for the village. *Collected Works of Uman National University of Horticulture*, no. 92(2), pp. 126–134. Available at <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/92/Ekon/12.pdf>. [in Ukrainian].

30. Naherniuk, D., Nepochatenko, O. (2021). Problems and prospects of rural development in Ukraine. *Economy and Society*, no. 27. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-37>. [in Ukrainian].

Annotation

Grabek Ya.

Methodological aspects of the formation of the value chain in the agrarian sector of the economy of Ukraine

The development of the value chain in the agrarian sector of the Ukrainian economy is of extremely important socio-economic importance - the formation of conditions for the production of a marginally high level of added value at the expense of domestic production factors. This will allow solving a number of important economic tasks - increasing the profitability of agrarian business, improving trade conditions, increasing revenue from agri-food exports, expanding the presence of Ukrainian products in foreign retail trade and reducing dependence on the changing conditions of global commodity markets, increasing tax revenues to the national budget. In the context of a positive impact on the social sphere, this will increase employment at the expense of processing industry enterprises, increase the level of import substitution in the domestic food market, and improve the actual values of food security indicators, etc.

Epistemological, regulatory and organizational aspects can be distinguished in the method of forming the value chain in the agricultural sector of the economy:

- the epistemological aspect is represented by the evolution of the theory of value. Its culmination was the «input-output» model of V. Leontiev, in which the modern approach to such categories as «added value», «intermediate consumption», «gross output» was finally formulated;

- the normative aspect of the formation of the value chain in the agricultural sector of the economy is based on the generally accepted approach to determining the factors, conditions and rules for calculating the added value contained in the UN System of National Accounts;

- the organizational aspect of the formation of the value chain in the agrarian sector of the economy consists in the transformation of the distribution channels of raw materials by agricultural producers and the channels of their supply to processing enterprises.

The value chain in the agrarian sector of the economy of Ukraine is a sequence of actions performed by producers of the second and third spheres of the agro-

industrial complex to ensure the supply of products to the final consumer; the sequence of actions means the logical step-by-step movement of technologically related products through the stages of production, starting with the release of agricultural raw materials, continuing with their industrial processing and ending with the supply of semi-finished products and finished products to final consumers.

Key words: *value chain, methodology, «input-output», UN System of National Accounts, distribution channels, supply channels.*

УДК: 339.146-028.67:635.8

DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-107-115

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ РИНКУ ГРИБНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Д. О. ШПИЧКО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

В статті досліджують класифікаційні ознаки ринку грибної продукції. Встановлено, що є шість таких ознак: вид грибів, форма продукту, канали розподілу, кінцеве призначення, профіль компанії, географічний регіон. Стверджується, що українські виробники мають шанси закріпитися на міжнародному ринку грибів у ніші виробництва печериць, оскільки в Україні добре розвинене виробництво компосту третьої фази. Аналізуються ключові чинники впливу на обсяги виробництва грибів та обґрунтовуються заходи із відновлення їх довоєнних обсягів.

Ключові слова: *класифікація, ринок, гриби, виробництво, компост, третя фаза, печериці, експорт, імпорт*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українські аграрії стикнулися із безпрецедентними викликами. З одного боку – військова агресія росії, що завдала збитків аграрному сектору економіки України більш, ніж на 40 млрд. дол. США [1]. З іншого – блокування польськими фермерами ввезення української агропродукції в ЄС через українсько-польський кордон. Станом на 4 березня 2024 р. через їх дії, Україна недоотримала близько 8 млрд. гривень митних платежів, фінансові втрати бізнесу становлять понад 1,5 млрд. євро [2]. Після 24 лютого 2022 р. транскордонний рух української аграрної продукції значно ускладнився і, як наслідок, суттєво додав у ціні. Що є однією із головних причин зниження прибутковості аграрного бізнесу. За таких обставин важливим елементом нейтралізації існуючих та потенційних аграрних ризиків має стати диверсифікація виробництва за рахунок розвитку нішевого виробництва.

Нішеве виробництво в сільському господарстві – це вирощування нішевих рослинницьких культур та розведення нішевих видів тварин. Під поняття «нішеві культури» підпадають усі культури, які можуть... вирощувати і на які є попит на ринку, але обсяг виробництва їх невеликий. В овочівництві це можуть